



[itobiad], 2020, 9 (3): 2692/2716

Abraham Joshua Heschel Neo- Hasidik Bir Yahudi miydi?

Was Abraham Joshua Heschel A Neo-Hasidic Jew?

İsmail BAŞARAN

Dr. Öğretim Üyesi, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Assistant Professor, Iğdir University Theology Faculty, Department of Philosophy and Religious Sciences

ibasaran@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0003-4408-0842.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 29.04.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 25.08.2020
Yayın Tarihi / Published	: 30.09.2020
Yayın Sezonu	: Temmuz-Ağustos-Eylül
Pub Date Season	: July-August September

Atıf/Cite as: Basaran, I . (2020). Abraham Joshua Heschel Neo- Hasidik Bir Yahudi miydi? . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 9 (3) , 2592-2716 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/56503/728929>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Abraham Joshua Heschel Neo- Hasidik Bir Yahudi Miydi?

Öz

Abraham Joshua Heschel (ö. 1972), Hasidik dünyanın kalbi olan Polonya'nın Varşova şehrinde dünyaya gelmiştir ve aileden zaddikim sülalesine aittir. Heschel, memleketinde yaşadığı süre zarfında Hasidizm'in manevi zenginliklerine şahit olmuş, diğer taraftan da Hasidizm'in eksikliklerinin de farkında olmuştur. Ailesi Heschel'in rebbe olmasını istemiş fakat o, genç yaşta Varşova'dan ayrılarak eğitim için önce Vilna, oradan da Berlin'e geçmiştir. Heschel, Varşova dışında bir daha asla Hasidik bir toplumda yaşamamış olsa da, yine de onun yazdığı neredeyse tüm eserlerde Hasidizm'in etkisi görülmektedir. Heschel'in, Hasidik toplumu entelektüel körlük nedeniyle terk ettiği düşünülmektedir, fakat onun, bazıları tarafından eleştirilse de, yine de hayatı boyunca Hasidiliğin öğretilerine bağlı kalmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Ancak Heschel, klasik Hasidizm'den farklı olarak modern Amerikan Yahudiliği atmosferinde kendine ait bir neo-Hasidizm geliştirdiği görülmektedir. Çalışmamızda, aynı zamanda Heschel'in bir filozof ve teolog olması da göz önüne alınarak, onun neo-Hasidik üslubu ve dili üzerinde durulacaktır.

Özet

Abraham Joshua Heschel (ö. 1972), Hasidik dünyanın kalbi olan Polonya'nın Varşova şehrinde dünyaya gelmiştir ve aileden zaddikim sülalesine aittir. Heschel, memleketinde yaşadığı süre zarfında Hasidizm'in manevi zenginliklerine şahit olmuş, diğer taraftan da Hasidizm'in eksikliklerinin de farkında olmuştur. Ailesi Heschel'in rebbe olmasını istemiş fakat o, genç yaşta Varşova'dan ayrılarak eğitim için önce Vilna, oradan da Berlin'e geçmiştir. Heschel, Varşova dışında bir daha asla Hasidik bir toplumda yaşamamış olsa da, yine de onun yazdığı neredeyse tüm eserlerde Hasidizm'in etkisi görülmektedir.

Heschel, Hasidik tecrübesi dolayısıyla, artık o toplum içerisinde yaşamasa da, kendisini çoğunlukla bu geçmişe ait olarak hissetmiştir. Hasidik rebbelerin soyundan gelen biri olarak Heschel, her ne kadar bu toplumu daha sonra terketmiş olsa da, sahip olduğu Hasidik mirası dolayısıyla iftihar etmiş ve Yahudiliğe Hasidik gözle bakmayı sürdürmüştür. Heschel'in, Muhafazakâr Yahudilere ait rabbi yetiştiren okul olan Jewish Theological Seminary'de derste okutmak için seçtiği kitaplar ve teolojik çalışmalarında faydalandığı kaynaklar özellikle, ya Hasidik kökenli ya da Hasidik çalışmaları açısından referans kitabı olan kaynakları içeriyordu. Heschel, Hasidizmin ilk dönemine ait önemli şahsiyetleri üzerine titizlikle araştırdığı makaleler yazıyor ve bunları İbranice olarak yayınlıyordu. Heschel'in Hasidizm ile ilgili yaptığı bu çalışmalar, onun Hasidik bir aileden geliyor olması ve bu nedenle, geçmişi ve köklerine olan bağlılığı sebebiyle idi.



Heschel'in, Hasidizm sınırlarını aşan, hiç kimseyi dışlamayan ve Yahudi olmayan Amerikan halkı tarafından da memnuniyetle karşılanan universalizm anlayışı, onu gerçek bir Amerikan fenomeni haline getirmiştir. Heschel'in, sadece tek başına bir apolojist ya da Yahudi dinî geleneğin savunucusu olmadığı, fakat kendi Hasidik geçmişine derin bir şekilde kök salmış otantik dinî deneyime sahip bir kişi olduğu, bu özelliklerinden dolayı da, çoğu tarafından da neo-Hasidizm ile ilişkilendirildiği, genel bir düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır.

Heschel kendisini, bir bütün olarak klasik Yahudi geleneğinin bir temsilcisi olarak konumlandırmış, geleneğin herhangi bir yönünü alenen eleştirmemiş ancak, kendisini en geniş anlamda dinler üstü, kucaklayıcı bir bakış açısıyla, Yahudi Kutsal Kitabı olan Tora adına bir sözcü olarak görmüştür. Bunun yanında, 1940 ve 1950'li yılların Amerikan toplumunda, (Hasidî toplumun izole bir hayat yaşaması ve iyi bir örnek oluşturmaması nedeniyle) mistisizme karşı kültürel önyargılar dolayısıyla Heschel, kendisini asla "mistik" olarak nitelendirmemiş ve "mistik geleneğin" temsilcisi olarak kabul edilmeyi reddetmiştir. O, mezhepçiliği hiçbir zaman tasvip etmemiş, mezhepsel ayrımların ötesini görmeye çalışmış ve mezhepler üstü bir anlayışa sahip olmuştur. Böyle davranmak suretiyle Heschel aslında, Amerikan toplumunda kendini klasik bir Hasidî olmaktan ziyade yeni bir anlayışla konumlandırmış oluyordu. Doğal olarak, Heschel'in Yahudiliğinde, farklı ve kendisine has bir Hasidik anlayışın bulunması inkâr edilemeyen bir gerçektir. Fakat burada önemli olan, onun düşüncesinde Hasidik anlayışın ne şekilde ortaya konduğu ve neo-Hasidizm diye adlandırılan düşünceye nasıl dönüştürüldüğü meselesidir.

Heschel neo-Hasidizm anlayışı çerçevesinde, Amerikan Yahudiliğini sert eleştirilere tabi tutmuştur. Çünkü ona göre Yahudi toplumu, çoğunluk olarak cansız ve kendini beğenmiş, kibirli bir toplumdu ve gerçek dinî arayış istek ve hevesinden tamamen yoksundu. Fakat burada Heschel için zor olan, Almanya'da olduğu gibi Amerika'da da, teolojik derinlikten ziyade günlük sembolik dini alışkanlıklara takılı kalmış bir Yahudi toplumuyla karşılaşmış olmasıydı. Bu konuda Heschel, kendilerini sembolik davranışlara kilitleyen Yahudi toplumunun dikkatlerini iç dünyalarındaki meselelere çekmeye çalıştı.

Heschel Hasidizm'in, zorunlu bir neşe ve sevinç hali, şeklindeki basit yorumu reddetmiştir. Ona göre bu basit yorum, Hasidik teolojinin kompleks yapısına bariz bir haksızlıktır. Aynı zamanda Hasidik dinî hayatın; dünyadaki problemlerle olduğu gibi yüzleşmek vb. karakteristik yapısını da, görmezden gelmek anlamı taşır. Bazı mistik hareketler, mensuplarına dünyevî âlemden çekilmelerini talep eder, ancak Heschel Hasidizm'i içinde yaşanan dünyaya katılım şeklinde okumakta ve bu fikri şöyle ifade etmektedir: "Hasidizm ile ilgili heyecan verici olan şey, fiziken bu dünyada yaşayan kişinin varlık âlemiyle kamufleksiz olduğu gibi karşı karşıya olmasıdır. Bu âlem aynı zamanda, trajediye ve acılara açıktır, ama diğer



tarafından da insanda merhamet ve şefkat kaynaklarının açılmasına da vesile olmaktadır." Heschel'e göre, Hasidiliğin bu varoluşsal iyimserlik mesajı, kendini beğenmişlik ve izole bir dindarlığa yol açmaz, tam aksine empati ve geniş gönüllülüğe dayalı bir dinî hassasiyeti teşvik etmekte ve geliştirmektedir.

Diğer taraftan Heschel, tıpkı "modern dünyada din" fikriyle ilgilendiği gibi, "İnsan kimdir? (Who is Man) adlı eseriyle, en geniş anlamıyla insan olmanın nedenlerini ve anlamını sorgulayan sorulara da cevap aramıştır. Heschel'in bu ilgisi, Tevrat ve rabinik eserlerin yanı sıra, onun Hasidik kaynakları yorumlamasından doğan neo-Hasidik bir yönüdür.

Heschel'in, Hasidik toplumu entelektüel körlük nedeniyle terk ettiği düşünülmektedir, fakat onun, bazıları tarafından eleştirilse de, yine de hayatı boyunca Hasidiliğin öğretilerine bağlı kalmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Ancak Heschel, klasik Hasidizm'den farklı olarak modern Amerikan Yahudiliği atmosferinde kendine ait bir neo-Hasidizm geliştirdiği görülmektedir. Sonuç olarak Heschel, Hasidizm'e getirdiği modern yorumlarla kendisine has bir çizgi takip etmiş ve bu çizgi çoğu Yahudi bilim adamı tarafından neo-Hasidizm olarak adlandırılmıştır. Çalışmamızda, aynı zamanda Heschel'in bir filozof ve teolog olması da göz önüne alınarak, onun neo-Hasidik üslubu ve dili üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Heschel, neo-Hasidik, Yahudi, Amerika, Filozof, Mistik.

Was Abraham Joshua Heschel A Neo-Hasidic Jew?

Abstract

Abraham Joshua Heschel (d. 1972) was born in Warsaw, Poland, the heart of the Hasidic world, and belonged to the *zaddikim* family. Heschel witnessed the spiritual wealth of Hasidism during his life in his country, on the other hand, he was also aware of the shortages of Hasidism. His family wanted Heschel to be *rebbe*, but he left Warsaw at a young age and moved to Vilna for education and then to Berlin. Although Heschel never lived in a Hasidic society again, except for Warsaw, nevertheless, the influence of Hasidism can be seen in almost all his works. It is believed that Heschel left the Hasidic society due to intellectual blindness, but it is possible to say that, although he was criticized by some, he tried to stick to the teachings of Hasidism throughout his life. However, Heschel, unlike classical Hasidism, appears to have developed his own neo-Hasidism in an atmosphere of modern American Judaism. In our study, also considering that Heschel is a philosopher and theologian, his neo-Hasidic style and the language he used, will be emphasized.



Summary

Abraham Joshua Heschel (d. 1972) was born in Warsaw, Poland, the heart of the Hasidic world, and belonged to the zaddikim family. Heschel witnessed the spiritual wealth of Hasidism during his life in his country, on the other hand, he was also aware of the shortages of Hasidism. His family wanted Heschel to be rebbe, but he left Warsaw at a young age and moved to Vilna for education and then to Berlin. Although Heschel never lived in a Hasidic society again, except for Warsaw, nevertheless, the influence of Hasidism can be seen in almost all his works.

Because of his Hasidic experience, Heschel often felt that he belonged to this past, although he no longer lives in that community. As a descendant of the Hasidic rebbes, Heschel, although he later abandoned this society, took pride in his Hasidic heritage and continued to view Judaism with a Hasidic eye. The books that Heschel chose to teach in classes at the Jewish Theological Seminary, which is the school that raised rabbis belonging to the Conservative Jews, and the resources he used in his theological studies, in particular, included the sources that were either of Hasidic origin or reference books for Hasidic studies. Heschel wrote articles that he carefully researched on his important figures from the first period of Hasidism and published them in Hebrew. Heschel's works on Hasidism, was due to coming from a Hasidic family, and because of dedication to his roots and to his past.

Heschel's understanding of universalism, which transcends the limits of Hasidism, does not exclude anyone and is welcomed by the non-Jewish American people, has made him a true American phenomenon. It appears as a general thought that Heschel is not only an apologist or advocate of the Jewish religious tradition alone, but is a person with authentic religious experience deeply rooted in his Hasidic past, and because of these characteristics, he is associated with neo-Hasidism by many.

Heschel positioned himself as a representative of the classical Jewish tradition as a whole, he did not publicly criticize any aspect of the tradition, however, in the broadest sense, he saw himself as a spokesperson in the name of the Jewish Holy Book; Torah, from a religious and embracing perspective. However, in the American society of the 1940s and 1950s, (due to the fact that the Hasidic society lived an isolated life and did not set a good example) because of cultural prejudices against mysticism, Heschel never described himself as "mystical" and refused to be considered a representative of the "mystical tradition". He never endorsed sectarianism, tried to see beyond sectarian distinctions, and had a supra-sectarian understanding. By acting as such, Heschel actually positioned himself in American society with a new understanding rather than a classic Hasid. Naturally, it is an undeniable fact that Heschel has a different and unique Hasidic understanding in Judaism. But what is important here is the



question of how the Hasidic understanding is put forward in his thought and how it is transformed into what is called neo-Hasidism.

Heschel, within the framework of neo-Hasidism understanding, he harshly criticized American Judaism. For him, the Jewish community, as a majority, was a lifeless and arrogant society and was completely devoid of the desire and enthusiasm for true religious pursuit. But what was difficult for Heschel here was that in America, as in Germany, he encountered a Jewish community that was stuck with daily symbolic religious habits rather than theological depth. In this regard, Heschel tried to draw the attention of the Jewish community, who locked themselves in symbolic behavior, to matters in their inner world.

Heschel rejected the simple interpretation of Hasidism as a forced state of joy and happiness. According to him, this simple interpretation is an obvious unfairness to the complex structure of Hasidic theology. At the same time, It means to ignore understanding Hasidic religious life, such as facing the problems of the world, and its characteristic structure. Some mystical movements demand their members to withdraw from the worldly world, but Heschel reads the Hasidism as a participation in the world, and expresses this idea as follows: "The exciting thing about Hasidism is that the person living in this world physically faces the realm of existence as it is without camouflage. This world is also open to tragedy and suffering, but it also leads to the opening of human resources of compassion and mercy." According to Heschel, this existential message of optimism of Hasidism does not lead to smugness and isolated religiosity, on the contrary, it promotes and develops a religious sensitivity based on empathy and volunteering.

Heschel, on the other hand, as interested in the idea of "religion in the modern world, with his work of Who is Man, he also sought answers to questions that question the reasons and meaning of being human in its broadest sense. This interest of Heschel, is his neo-Hasidic aspect arising from his interpretation of Hasidic sources as well as Torah and rabbinic works.

It is believed that Heschel left the Hasidic society due to intellectual blindness, but it is possible to say that, although he was criticized by some, he tried to stick to the teachings of Hasidism throughout his life. However, Heschel, unlike classical Hasidism, appears to have developed his own neo-Hasidism in an atmosphere of modern American Judaism. As a result, Heschel followed a unique line with modern interpretations he brought to Hasidism, and this line was called neo-Hasidism by most Jewish experts. In our study, also considering that Heschel is a philosopher and theologian, his neo-Hasidic style and the language he used, will be emphasized.

Keywords: Heschel, neo-Hasidic, Jewish, America, Philosopher, Mystic.



Giriş

Yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki en etkili Yahudi düşünürlerden biri olarak kabul edilen Abraham Joshua Heschel, 1907 yılında Varşova'da dünyaya gelmiştir. Heschel, Yahudi mistik literatürünü de içeren geleneksel Yahudi eğitimini tamamladıktan sonra, Vilna'da eğitimine devam etmiş ve daha sonra Berlin Üniversitesi'nde doktorasını yapmıştır (1933). Yine Berlin'de rabbi yetiştirmek üzere kurulmuş bir Yahudi teoloji okulu olan "The Hochschule fuer die Wissenschaft des Judentums (Higher Institute for Jewish Studies)"da (Falk, 2020)¹ önce Talmud çalışmış, Talmud konusunda belli bir yeterliliğe ulaştıktan sonra da aynı yerde Talmud dersleri vermiştir (Pamela S. & Marc Lee , 1988, s. 138).

Heschel, 1937 yılında Martin Buber (ö. 1965)'in (Sherbok, 2005, s. 43)² daveti üzerine Frankfurt'ta Yahudi Eğitim Merkezi'nde müdürlük yapmış ve ardından Nazilerin Yahudi eğitimini yasaklamaları neticesinde memleketi Polonya'ya sınır dışı edilmiştir. Heschel, 1939 yılında Nazilerin Polonya'yı işgalinden altı hafta önce İngiltere'ye kaçmış ve Londra'da Yahudi Eğitim Enstitüsü'nü kurmuştur. 1940 yılında, Cincinnati şehrindeki Reformist Yahudilere ait rabbi yetiştiren okul olan Hebrew Union College (HUC)'ın (Wigoder, The New Standard Jewish Encyclopedia, 1992, s. 428-429)³ daveti üzerine öğretim üyeliği yapmak için Amerika'ya göç eden Heschel, felsefe ve Rabbanî literatür profesörü olarak dersler vermiştir (Pamela S. & Marc Lee , 1988, s. 139).

Heschel, konumundan memnun olmasına rağmen, HUC ortamında *koşer* gıdanın bir norm olmaması ve kendisinin çocukluktan alıştığı Şabat ibadetinin neredeyse uygulamadan kaldırılmış olması, ona rahatsızlık vermiştir. Heschel, HUC'un da dâhil olduğu Reformist kesimden, *Halaka*'ya (Bridger, 1962, s. 184-185)⁴ karşı önyargılı davranmaktan vazgeçmelerini

¹ 1872 yılında bir Yahudi dinî okulu olarak kurulmuştur. 1942 yılında Alman Nazi Hükümeti tarafından yıkılmıştır. En parlak olduğu yıllardan biri olan 1932 yılında okul, kız öğrenciler dâhil 155 öğrenciye sahip olmuş ve bu öğrenciler, *Talmud*, *Midraş*, *Halaka*, İbranice, Felsefe, Tarih ve Hitabet (Homilitics) alanında eğitim almışlardır. Bkz. <http://jbuff.com/c121301.htm> erişim: 24.04.2020

² Aslen Avusturyalı bir Yahudi olan Buber, Almanya'da "Jewish National Council" adlı Yahudi organizasyonunu kurmuş ve Tevrat'ı Almancaya çevirmiştir. Frankfurt Üniversitesi'nde önce hocalık ve sonra da Yahudi Çalışmaları bölümü başkanlığını yapan Buber, Siyonizm'i desteklemiş, 1938 yılında Filistin'e yerleşerek Hebrew University'de sosyal felsefe dersleri vermeye başlamıştır. Bkz. Dan Cohn-Sherbok, **Dictionary of Jewish Biography**, New York: Oxford University Press, 2005, s. 43.

³ Kısaca "HUC" şeklinde anılan bu okul, Reformist rabbiler, öğretmenler, kantolar ve dini kurumlar için toplum liderleri yetiştirmek üzere Isaac Mayer Wise tarafından 1875 yılında Cincinnati (Ohio)'da kurulmuştur. Bkz. Geoffrey Wigoder, **The New Standard Jewish Encyclopedia**, Facts On File, Inc., New York 1992, s. 428-429.

⁴ Yahudiliğin ahlak ve ibadetlerini içine alan inanç ve uygulamalarının bütününe verilen isimdir. Talmudistler ise Halaka'yı, Yahudi rabbilerinin uzun tartışmaları ve yorumları sonucunda ulaşılmış oldukları konsensüs veya nihai hukukî kararlar olarak



ısrarla istemiş fakat bu konuda herhangi bir mesafe alamamıştır. Kendisini bu okulda rahat hissetmeyen Heschel, görevinden istifa ederek 1945 yılı Mayıs ayında davet üzerine, Muhafazakâr Yahudilere ait Jewish Theological Seminary (JTS)'nin (Jack Wertheimer, 1997, s. 405-442)⁵ eğitim kadrosuna katılmıştır (Goldberg, 1997, s. 380-381).

Heschel, "Jewish Ethics and Mysticism" profesörü olarak JTS'de vefat tarihi olan 1972 yılına kadar çalışmıştır. Heschel, görev yaptığı 1945-1972 yılları arasında JTS öğrenci ve mezunları üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Heschel, karizmatik bir öğretim üyesiydi ve onun; Hasidî, mistik ve felsefi muhtevanın kendine has sentezinden oluşan şahsına münhasır bir gelenekselciliğe sahip oluşu, öğrenciler üzerindeki etkisinde en önemli faktördü. Heschel, kendine has görüşlerinden dolayı bazen Muhafazakâr Yahudilik ile tam olarak bir bütünlük içerisinde olmadığı zamanlar da olmuştur. Örneğin, JTS'deki aklın her şeyi kavrayabileceğini savunan rasyonalistlerle Heschel uyuşmuyordu. Çünkü Heschel'in Ortaçağ Yahudi filozoflarını, özellikle de Maimonides (ö. 1204)'in (Bridger, 1962, s. 301-303)⁶ biyografisini çalışmış olması onu, Ortaçağ filozoflarının aklın ilâhî gizemlere nüfuz edemeyeceği ve bu konuda limitleri olduğunu kabul ettikleri sonucuna götürmüştü. (Pamela S. & Marc Lee , 1988, s. 139). Diğer taraftan Heschel, Muhafazakâr Yahudilik içerisindeki (gelenekçi kesime ait) rabbileri, "religious behaviorism" problemi ile ilgili eleştirmiş ve onların sembollerini öne çıkaran dindarlıkları (sembolizm)'na (Meir & Rothschild, 2007, s. 72)⁷ karşı çıkmıştır.

Heschel, Hasidizm tarihi çalışmalarına eleştiriler getiren az sayıdaki bilim adamından biriydi çünkü o, içinde yaşadığı Hasidizmi yaşayan bir fenomen olarak kabul ediyordu, hatta öğrencisi Samuel Dresner (ö. 2000), (Dresner, 2020)⁸ hocasını Hasidizm'i en iyi analiz eden biri olarak tanımlamıştır. Zira

tanımlamışlardır. Bkz. David Bridger, **The New Jewish Encyclopedia**, Behrman House, New York 1962, s. 184-185.

⁵ Muhafazakâr Yahudiliğin en önemli ana eğitim kurumu olan JTS, 1886 yılında New York'ta kurulmuştur. Başlangıçta rabbi yetiştiren sade bir okul iken sonra genişleyerek üniversite seviyesine yükselmiştir. Muhafazakâr Yahudilikte JTS'in önemi için bkz. Jack Wertheimer, "JTS and the Conservative Movement", **Tradition Renewed: A History of The Jewish Theological Seminary of America**, II, ed. Jack Wertheimer, New York: The Jewish Theological Seminary of America, 1997, s. 405-442.

⁶ Filozof ve Halaka uzmanı olan Maimonides, Yahudi dünyasında Moses ben Maimon adıyla bilinmekte ve kısaca Rambam diye anılmaktadır. Onun en önemli özelliği Mişna'ya, Mişna Tora adıyla on yılda yazdığı eseridir. Talmud üzerine yapılmış bir şerh olarak sonraki dönemlerde *Yad ha-Hazaqah* (Güçlü El) diye adlandırılmıştır. Bkz. David Bridger, **The New Jewish Encyclopedia**, Behrman House, New York 1962, s. 301-303.

⁷ Sembolizm konusu, Heschel'in *Man's Quest for God* adlı eserinde işlenmektedir. Bkz. Fritz A. Rothschild / Ephraim Meir, "HESCHEL, ABRAHAM JOSHUA", **ENCYCLOPAEDIA JUDAICA**, Second Edition, Volume 9, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, s. 72.

⁸ Asıl adı Samuel Hayım Dresner'dir ve Heschel'in JTS'den öğrencisidir. Dresner hocası olan Heschel'den etkilenmiş ve daha çok Hasidizm'in liderliğini çalışmıştır. Dresner, en çok etkilendiği hocası olarak Heschel'in bazı kitaplarını edit etmiş, bazılarını ise (I asked for Wonder, 1983) İngilizceye tercüme etmiştir. Bkz.



Heschel, Hasidizm'in kurucusu Israel Ba'al Shem Tov (ö. 1760) (Wigoder, *The New Standard Jewish Encyclopedia*, 1992, s. 415)⁹ ve Hasidizm'in önemli liderlerinden Menachem Mendel of Kotzk (ö. 1859) (Karesh & Hurvitz, 2006, s. 280)¹⁰ ile ilgili biyografi çalışmaları yapmıştı (Pamela S. & Marc Lee, 1988, s. 140).

Diğer taraftan Heschel, yaşadığı dönemde Yahudilik içerisinde yeni bir dindarlık duygusunun keşfedilmesine yardımcı olmuş ve dini, "manevî olarak olaylara vakıf olma ve bu konuda hassasiyet gösterme" olarak tercüme etmiştir. Heschel'in din konusundaki bu anlayışı, yeni dinî hareketlere model oluşturmuş ve hatta 1960'lı yıllarında sonunda *Havurah* (Margolis, 2007, s. 471-472)¹¹ adlı bir hareketin kurulmasına neden olmuştur (Green, *Abraham Joshua Heschel: Recasting Hasidism for Moderns*, 2009, s. 62).

Gerçeği vurgulamak gerekirse Heschel, Hasidik geçmişi dolayısıyla, artık o toplum içerisinde yaşamasa da, kendisini çoğunlukla bu geçmişe ait olarak hissetmiştir. Hasidik rebbelelerin (Bridger, 1962, s. 401)¹² soyundan gelen biri olarak Heschel, her ne kadar bu toplumun bir parçası olmasa da, sahip olduğu Hasidik mirası dolayısıyla gurur duymuş ve Yahudiliğe Hasidik gözle bakmaya devam etmiştir (Green, *Abraham Joshua Heschel: Recasting Hasidism for Moderns*, 2009, s. 63).

<https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/dresner-samuel-hayim> Erişim: 23.04.2020

- ⁹ 1698 ila 1760 yılları arasında yaşamış olan Ba'al Shem Tov, kısaca Beşt olarak bilinmektedir. Beşt, dinî bir liderden daha çok kendisini kutsal bir kişi olarak görmüş ve bu yüzden de bazı Yahudi çevrelerce heretik sayılmıştır. Beşt'in hareketi, 19. yüzyılın başında Doğu Avrupa'nın yarısından fazlasını etkisi altına almıştır. Bkz. Geoffrey Wigoder, *The New Standard Jewish Encyclopedia*, Facts On File, Inc., New York 1992, s. 415.
- ¹⁰ Menachem Mendel 1787'de Belgrad'da doğmuştur. Mendel, çeşitli üstatlardan ders aldıktan sonra Lublin bölgesindeki Kotsk kasabasına yerleşmiştir. Kotsk'a yerleşmesinin ardından, "Kotsker Rebbe" diye anılmaya başlanmıştır. Hayatının son 20 yılını inzivaya çekilerek geçiren Kotsker Rebbe, asla herhangi bir yazılı eseri olmamış, fakat sözlerinin çoğu müritleri tarafından kaydedilerek nesilden nesile aktarılmıştır. Bkz. Sara E. Karesh, Mitchell M. Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, (Ed.) J. Gordon Melton, New York: Facts On File, Inc., 2006, s. 280.
- ¹¹ Kelime olarak İbranicede "dostluk" anlamına gelir, İngilizcede "fellowship" tabiriyle ifade edilmektedir. Kuruluş gayesi, Amerika'daki sinagogların resmî havasından sıkılan ve din hizmetinden tatmin olmayanlara bir alternatif oluşturmaktır. Bir şekilde, interaktif dinî ders ve ibadetleri yerine getiren ve küçük gruplardan oluşan post-modern dinî bir kurum veya oluşum denebilir. Bkz. Peter Margolis, "Havurah", *ENCYCLOPAEDIA JUDAICA (EJ)*, Second Edition, Volume VIII, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, s. 471-472.
- ¹² Yahudilikteki din adamı anlamındaki "rabbi" unvanından ayrı olarak, Hasidî lider (zaddik)'e verilen genel unvandır. Bu terim aynı zamanda, bir İbrani okuldaki öğretmene verilen geleneksel ismi de kapsamaktadır. Bkz. David Bridger, *The New Jewish Encyclopedia*, Behrman House, New York 1962, s. 401.



Hasidizm'in Heschel Üzerindeki Etkisi

Heschel'in Yahudilik anlayışı birçok açıdan Hasidik bakış açısını yansıtıyordu. Heschel'in JTS'de derste okutmak için seçtiği kitaplar ve teolojik çalışmalarında faydalandığı kaynaklar özellikle, ya Hasidik kökenli ya da Hasidik çalışmaları açısından referans kitabı olan eserleri içeriyordu. İlk İngilizce yazdığı eser olan ve Şabat'ın çağdaş anlamından ve zamanın kutsallığından bahseden (Karesh & Hurvitz, 2006, s. 210), *The Sabbath* (Heschel A. J., *The Sabbath*, 1951)¹³ hariç tutulsa da, *God in Search of Man* (Marmur, *In Search of Heschel*, 2007, s. 12)¹⁴ adlı eseri ve diğerlerinde derin teoloji dilini kullanması ve okuyucuyu, huşu, mucize ve gizem ile bir yolculuğa çıkarması, hep Hasidik bilinçten kaynaklanmaktadır. Heschel, Amerika'da bulunduğu yıllarda, Hasidizm'e olan sevgisini muhafaza etmiş ve belli derecede sadakatini sürdürmüştür. Bir taraftan Amerikan toplumunda çokça okunan teolojik eserlerini (*Man Is Not Alone*, 1951 (Kaplan, *Review of Man Is Not Alone: A Philosophy of Religion*, 2007, s. 190-193);¹⁵ *Man's Quest for God*, 1954; (Heschel A. J., *Man's Quest for God: Studies in Prayer and Symbolism*, 1954) (Reder, 2007, s. 193)¹⁶ *God in Search of Man*, 1955 (Heschel A. J., *God in Search of Man*, 1955)¹⁷) yazarken, diğer taraftan da, Hasidizmin ilk kuşakları üzerine titizlikle araştırdığı tarihî makaleleri İbranice olarak yayınlıyordu. Heschel'in Hasidizm ile ilgili yaptığı bu çalışmalar, kendisinin Hasidik bir aileden gelmiş olması ve bundan dolayı en yakın köklerine olan ilgisi dolayısıyla idi. Diğer taraftan, Heschel'in ailesini Polonya'da kaybetmiş olması ve Holokost'tan sonra hissettiği o korkunç kayıp duygusu, bir vefa borcu olarak onu bu tür

¹³ Heschel'in bu kitabının tam adı, *The Sabbath, its meaning for modern man*'dir. İlk defa 1951 yılında yayımlanmıştır. Sonra 1979 ve 2005 yıllarında tekrar basılmıştır ve üç bölümden oluşan bu kitap, toplam 102 sayfadır. Heschel'in en çok okunan kitabıdır. Bkz. Abraham Joshua Heschel, **The Sabbath**, Farrar, Straus and Giroux, New York 1951.

¹⁴ Heschel'in Yahudi felsefesi alanındaki eserlerinden biridir. Heschel, çoğuna göre Batı felsefesinin hepsine aşina bir filozof olarak görülmektedir. Bkz. Michael Marmur, "In Search of Heschel", **Shofar**, Vol. 26, No. 1, Special Issue: A Jewish Life: Abraham Joshua Heschel: A Centenary Tribute (Fall 2007), s. 12.

¹⁵ Heschel'in bu eseri, hem şiirsel bir üslup, hem de felsefi, tanımlayıcı, analitik ve mistik bakış açısıyla yazılmıştır. *Man Is Not Alone*, tüm okuyucuların Tanrı'nın varlığına doğrudan muhatap olabileceğini varsaymaktadır. Bkz. Kaplan, Edward K., "Review of Man Is Not Alone: A Philosophy of Religion", **Shofar: An Interdisciplinary Journal of Jewish Studies** 26, no. 1 (2007): 190-193.

¹⁶ Bkz. Abraham Joshua Heschel, **Man's Quest for God: Studies in Prayer and Symbolism**, New York: Charles Scribners Sons, 1954.

Modern mistik bir dille yazılan bu kitapta Heschel, hem Yahudiler hem de Hıristiyanlar için önemli evrensel mesajlar verdi, Eski Ahit'teki peygamberlerden esinlenen Heschel, herkes için çok önemli hayatî konuları dillendirdi. Özetle bu kitap, aşkın bir hayat yaşamak için rehber kitap olarak kabul edilmektedir. Bkz. Violetta Reder, "Review of Man's Quest for God: Studies in Prayer and Symbolism by Abraham Joshua Heschel", **Shofar**, Vol. 26, No. 1, Special Issue: A Jewish Life: Abraham Joshua Heschel: A Centenary Tribute (Fall 2007), s. 193.

¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Abraham Joshua Heschel, **God in Search of Man**, Farrar, Straus and Giroux, New York 1955.



çalışmaları yapmaya sevk etmişti (Green, Abraham Joshua Heschel: Recasting Hasidism for Moderns, 2009, s. 63-64).

1944 yılında, Avrupa Yahudilerinin kaybının boyutları netleştğinde, Heschel New York'taki *the Yiddish Scientific Institute (YIVO (YİVO, 2020))*¹⁸ tarafından, bir anma konferansı için davet edildi. Bu konferansta, Doğu Avrupa Yahudilerini anlatan *Yidiş* (Besalel, 2001, s. 789)¹⁹ dilinde yaptığı konuşması, ilk olarak 1946 yılında Yidiş dilinde, daha sonra 1950 yılında genişletilip İngilizceye çevrilerek *The Earth Is the Lord's* (Heschel A. J., *The Earth is the Lord's: The Inner World of the Jew in Eastern Europe*, 1950) adıyla yayımlanmıştır. Roman Vishniac'ın Polonyalı Yahudilerine ait fotoğraflarıyla birlikte bu çalışma (*The Earth Is the Lord's*), Holokost'ta kaybedilen Yahudiler için en önemli taziye duası (*kaddish*) haline gelmiş ve çoğu Amerikan Yahudisi tarafından yaklaşık yirmi yıl sinagoglarda ibadet esnasında okunmuştur. Heschel bu çalışmasında, Berlin yılları ile çocukluğunun dünyası gibi, zaman ve mekân kavramlarıyla kendisini sınırlamadan anlatımlarda bulunmuştur. Savaş sonrası ilk yıllarda, Heschel kendisini kayıp evreni gerçek olarak anlayan az kişiden biri olarak görmeye başlamış, Eyüp peygamberin kıssasında tek başına kurtulan ve "sana şikâyet etmek için kaçtım" diyen biri olarak görmüştür. Heschel'in hemen savaşın akabinde "*Joshua*" ismini kendi ismine ilave etmiş olması, kendisinin Polonyalı Yahudiler tarafından Hasidik bir *rebbe* olarak anında tanınabilir bir değişiklik anlamına geliyor (Polonya Hasidik toplumunda bu isim yaygın olarak kullanılıyordu) ve aynı zamanda onun isim konusundaki bu tavrı, kesinlikle Hasidik aile mirasının korunması manası taşıyordu. Heschel, savaş sonrası yıllarda Hasidizm'in New York'ta ortaya çıkışı konusunda net bir girişim ortaya koymamıştı. Heschel, Amerika'ya ondan önce gelen ve savaşta hayatta kalan akrabalarına yakın durmuş fakat Avrupa'dan getirdikleri dinî değerler ve öncelikler konusunda onlarla tartışmamış ve sessiz kalmayı tercih etmişti (Green, Abraham Joshua Heschel: Recasting Hasidism for Moderns, 2009, s. 64).

Neo-Hasidizm'in Tarifi

Neo-Hasidizm, Hasidik topluluğunun katı kurallara dayalı dünyasında yaşamayanlar için, Tanrı'nın her yerdeki varlığını hissetmek, her gün

¹⁸ YIVO'nun misyonu: Dünya çapında Doğu Avrupa Yahudilerinin tarihi ve kültürü hakkındaki bilgileri korumak, paylaşmak ve muhafaza etmek olarak tarif edilmektedir. 1925 yılında Berlin ve Wilno'da (Polonya, şu anda Litvanya'da bulunmaktadır.), Albert Einstein ve Sigmund Freud gibi önde gelen entelektüel ve bilginlerin desteğiyle Yidiş Bilim Enstitüsü olarak kurulmuştur. Şu anda merkezleri ABD'nin New York şehridir. Bkz. <https://www.yivo.org/About-YIVO> erişim: 23.04.2020

¹⁹ Onbirinci yüzyılın başlarından itibaren Aşkenaz Yahudilerinin konuştuğu İbranca ve Almanca karışımı bir dildir. Bu dilde özellikle Doğu Avrupa Yahudileri arasında büyük bir literatür oluşmuştur. Günümüzde bu dil, İsrail ve Amerika'daki Ultra-Ortodoks (Hasidiler) Yahudiler arasında yaşatılmaktadır. Bkz. Yusuf Besalel, **Yahudilik Ansiklopedisi**, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2001, s. 789.



fevkalâdeliği aramak, her şeyi sevgi ve sevinçle yapmak, tüm yaşamı Tanrı'ya hizmetin bir aracı haline getirmek, şeklindeki Hasidik üstatların dinî anlayışlarını, çağdaş Yahudiliğe adapte ederek uygulamaktadır (The Jewish Publication Society, 2020).

Neo-Hasidik hareketin öncüleri, atalarının eserlerini çalışıp derleyen, Hillel Zeitlin (ö. 1942), (Wigoder, *The New Standard Jewish Encyclopedia*, 1992, s. 993)²⁰ Martin Buber, Abraham Joshua Heschel, Shlomo Carlebach (ö. 1994), (Who was Rabbi Shlomo Carlebach?, 2020)²¹ Zalman Schachter-Shalomi (ö. 2014) (*A Biography of Zalman Schachter-Shalomi*, 2020)²² ve Arthur Green (1941-) (*Arthur Green Biography*, 2020)²³ gibi bir kısmı Avrupa ve bir kısmı da Amerikan Yahudilerinden oluşan düşünürlerdir. Bu düşünürler, bireyin derûnî hayatına dokunmak ve neo-Hasidik bir dinî topluluk oluşturmak istemişlerdir. Hepsinin de neo-Hasidik düşünceye birbirinden farklı katkıları olmuş ve bu harekete düşünceleriyle etki etmişlerdir. Zeitlin ve Buber, modern dünya için Hasidizmin yenilenme hareketini başlatmış, Heschel'in çalışmaları ise sessizce neo-Hasidik düşünceyi telkin etmiş, Carlebach ve Schachter-Shalomi ise, neo-Hasidizm'i Amerikan Yahudileri için tekrar şekillendirmiş, Green ise, tam olarak bu hareketle anılan Amerikan doğumlu ilk Yahudi düşünür olarak tarihe geçmiştir (The Jewish Publication Society, 2020).

²⁰ Zeitlin, Rusya doğumlu Yahudilerdendir ve filozoftur, daha sonra Vilna'ya yerleşmiştir. Yidiş dilinde birçok yayın yapmış ve Yahudilerin asimilasyonuna karşı çıkmıştır. Siyonizm'i destekleyen Zeitlin, Yidiş dilinde yazmış olduğu eserlerinden dolayı Hasidik düşüncenin önemli temsilcisi kabul edilmektedir. Zeitlin'in, Varşova'da yaşadığı getoda öldürülmesinin ardından, ailesi ABD'ye göçmüş ve oğlu Aaron Zeitlin, JTS'de modern İbranice hocası olarak çalışmıştır. Bkz. Geoffrey Wigoder, *The New Standard Jewish Encyclopedia*, Facts On File. Inc., New York 1992, s. 993.

²¹ Rabbi Shlomo Carlebach (1925-1994), 20. yüzyılın Yahudi dinî müziğinin en etkili bestecisi ve neo-Hasidik rönesansın öncülerinden kabul edilmektedir. Rabinik bir aileden gelen Carlebach, Almanya'da doğmuş, Viyana'da büyümüş ve daha sonra ABD'ye göçmüştür. Kırk yıllık dinî müzik hayatında binlerce şarkı besteleyen Rabbi Carlebach, hayatı boyu 27 albüm çıkarmıştır. Bu albümlerin en unutulmayan şarkıları, "Songs of My Soul" ve "Sing My Heart"tır. Bkz. <https://happyminyan.org/rabbi-shlomo-carlebach/> erişim: 23.04.2020

²² Schachter, Polonya'da doğmuş, çocukluğunu Avusturya'da geçirmiş ve daha sonra ailesiyle birlikte ABD'ye göç etmiştir. ABD'de Lubaviç yeşivasından rabbi derecesini alan Schachter, arkadaşı Rabbi Shlomo Carlebach ile Habad Hasidilerinin ilk iki elçisi olarak, II. Dünya Savaşı sonrası Amerika'daki genç Yahudilere, ilham vermek için üniversite kampüslerini dolaştlar. Modern dünya ile problemlili olan Lubaviç Hasidilerinden ilişkisini kesen Schachter, adına barış anlamına gelen "Shalomi" kelimesini ilave etmiş, sufizm ile de ilgilenmiş ve hayatının kalan süresinde yeniliklere açık bağımsız bir Hasidî olarak yaşamıştır. Bkz. <https://www.colorado.edu/post-holocaustamericanjudaismcollections/home/biography-zalman-schachter-shalomi> erişim: 23.04.2020

²³ Green, 1941 doğumludur. Amerikalı Yahudi mistisizmi ve neo-Hasidizm konularında uzman bilim adamıdır. Boston'daki Hebrew College'da profesördür. JTS'den rabbi derecesi alan Green, Havurat Shalom adlı organizasyonun kurucuları arasında yer almıştır. Yahudi mistisizmi ve Hasidizm ile ilgili birçok eseri bulunan Green, Yahudi çevrelerce bu konularda otorite kabul edilmektedir. Bkz. <https://peoplepill.com/people/arthur-green-6/> erişim: 23.04.2020



Heschel'in Neo-Hasidiliği ve Kendisine Yöneltilen Bazı Eleştiriler

Buber ve Zeitlin gibi Heschel'in de çalışmalarında kendisini neo-Hasidik olarak tanımlamamış ve çalışmalarını sadece Hasidizm'e hasretmemiş olması dikkat çekicidir (Heschel A. J., *The Circle of the Baal Shem Tov: Studies in Hasidism*, 1985, s. xx). Diğer taraftan Heschel, Hasidik toplulukların dar sınırlarını aşan bir din anlayışını savunuyor, Öteki (Hasidî olmayan)'ne çok daha açık ve daha aydınlanmış bir Hasidizm biçimini inşa etmeye çalışıyordu (Idel, 2009, s. 82).

Heschel'in, Hasidizm sınırlarını aşan, hiç kimseyi dışlamayan ve Yahudi olmayan Amerikan halkı tarafından da memnuniyetle karşılanan bu universalizm (Zavada, 2019)²⁴ anlayışı, onu gerçek bir Amerikan fenomeni haline getirmiştir. Heschel'in, sadece tek başına bir apolojist (müdafî) ya da Yahudi dinî geleneğin savunucusu olmadığı, fakat kendi Hasidik geçmişine derin bir şekilde kök salmış otantik dinî deneyime sahip bir kişi olduğu, bu özelliklerinden dolayı da, çoğu tarafından da neo-Hasidizm ile ilişkilendirildiği (Wigoder, *The New Standard Jewish Encyclopedia*, 1992, s. 438) yaygın bir kanaattir (Green, *Abraham Joshua Heschel: Recasting Hasidism for Moderns*, 2009, s. 65).

Heschel'in neo-Hasidik bir figür olduğunu iddia etmek ne anlama geliyor? Aslında bu sorunun cevabı onun kendisini nasıl tanımladığı ile alakalıdır. Heschel kendisini, bir bütün olarak klasik Yahudi geleneğinin bir temsilcisi olarak konumlandırmıştır. Heschel, Maimonides, Abarbanel (ö. 1508) (Mindel, 2020)²⁵ ve aynı zamanda Ba'al Shem Tov'u hem okumuş hem de okutmuştur. Onun orijinal akademik çalışması, "*hasid ve mitnagged*" (Orthodox Judaism: Hasidim And Mitnagdim, 2020)²⁶ tartışmalarından önce gelen peygamberler üzerine olmuştur. O, geleneğin herhangi bir yönünü alenen eleştirmemiştir. Hem Hristiyanlar hem de Yahudilerle ilişkilerinde Heschel, kendisini en geniş anlamda dinler üstü bir bakış açısıyla, "Tora, Yahudi Kutsal Kitabı'nın dini, Tanrı'nın Sözü ve Tanrı'nın İnsanları" adına

²⁴ "Evrensellik" anlamına gelen, felsefi ve teolojik olarak kullanılan bu konsept, tüm insanların bir şekilde kurtarılacağına inanır. Bu öğretisi, Tanrı'nın kutsallığı, adaleti ve gazabından ziyade O'nun, sevgi ve merhametine odaklanır. Bkz. <https://www.learnreligions.com/what-is-universalism-700701> erişim: 23.04.2020

²⁵ Asıl adı Don Isaac Abravanel'dir. Sefarad Yahudisi olan (Portekiz doğumlu) Abravanel, Avrupa tarihinde önemli rol oynayan en büyük Yahudi devlet adamlarından biriydi. Aynı zamanda, sadece dindar bir Yahudi değil, aynı zamanda, büyük bir bilgin, Tevrat yorumcusu ve filozoftu. İspanyol Altın Çağı'nın uzun zinciri içerisinde büyük Yahudi liderleri ve kahramanlarının sonuncusu durumunda önemli bir kişi idi. Bkz. https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/111855/jewish/Don-Isaac-Abravanel-The-Abarbanel.htm erişim: 25.04.2020

²⁶ *Hasid*, Ultra-Ortodoks Yahudiler olarak adlandırılan Hasidî Yahudiler için kullanılır. *Mitnagged* ise, Hasidî Yahudilerle birçok konuda anlaşamayan ve onları heretik sayan muhalif kesim yani Ortodoks Yahudiler için kullanılan tabirdir. Bkz. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/hasidim-and-mitnagdim> erişim: 23.04.2020



sözcü olarak görmüştür. 1940 ve 1950'li yılların Amerika'sında mistisizme karşı kültürel önyargı dolayısıyla Heschel, kendisini asla "mistik" olarak nitelendirmemiştir. Hasidizm'in erken dönem tarihi hakkında bilimsel makaleler yazmasına rağmen, kendisini hareketin savunucusu durumuna sokmamış ve "mistik geleneğin" temsilcisi olarak kabul edilmeyi reddetmiştir. O, mezhepçiliği hiçbir zaman tasvip etmemiş, mezhepsel ayrımların ötesini görmeye çalışmış ve mezhepler üstü bir anlayışa sahip olmuştur. JTS'de çalışıyor olmasından dolayı Muhafazakâr harekete yakın olmasına rağmen, yine de bu hareket içerisinde Ortodoks, Reformist eğilimli olanların yanı sıra sekülerizm anlayışını eleştirmiştir. Heschel, bir Yahudi hareketi adına Hasidizm'in sözcülüğünü yapsın diye, Amerika'ya çağrılmış değildi ve o da zaten bunu istemezdi. Fakat yine de, Heschel'in Yahudiliğinde, farklı ve kendisine has bir Hasidik anlayışın bulunması inkâr edilemeyen bir gerçektir. Burada önemli olan, onun düşüncesinde Hasidik anlayışın nasıl ve ne şekilde ortaya konduğu ve dönüştürüldüğü, aynı zamanda nasıl evrenselleştirildiğidir (Green, Abraham Joshua Heschel: Recasting Hasidism for Moderns, 2009, s. 65).

Heschel, Kotzk ve Ba'al Shem Tov ile ilgili yazmış olduğu iki kitabın önsözünde, Hasidik hareketin önemine dair kişisel görüşlerini ortaya koymuştur. Kısaca bunlar, ibadete getirdiği yeni yaklaşımlar, samimiyet, bir bütün olarak insanlık, bireysellik ve yenilikçilik konseptidir. Heschel, bir fenomen olarak Hasidizm'in karakteristik özelliklerini şöyle özetlemiştir:

"Hasidizm derin bir anlayış ve öğretilerle ancak kavranabilir. Şunu da hatırdan çıkarmamak gerekir; Hasidizm sadece öğretilerle muhafaza edilemez, aynı zamanda kıssa ve hikâyelerin dili de kullanılmalıdır. Üçüncü olarak, Hasidizm sadece, klasik metinler, Kutsal Kitap ve rabinik literatür yorumlarına dayalı olarak anlaşılmaya çalışılırsa doğru anlaşılabilir. Hasidizm'in kişileri etkileyen en önemli tarafı, karizmatik kişi (lider)'nin olmadığı yerde Hasidizm'in öğretilmeyeceği gerçeğidir." (Marmur, Abraham Joshua Heschel and the Sources of Wonder, 2016, s. 110)

Heschel'in yukarıdaki cümlelerinden de anlaşıldığı gibi, Heschel, zımnen Ba'al Shem Tov'u kastederek, Hasidizm'in kurucu şahsiyeti olarak ona referansta bulunmakta ve onun karizmatik kişiliğine vurgu yapmaktadır. Yine Heschel Ba'al Shem Tov'u kastederek, "bin yıldır onun gibi birisi dünyaya gelmemiştir" demiş, diğer bir ifadesinde ise, "Alman Yahudilerine büyük saygım var, fakat kişisel olarak benim için, Ba'al Shem Tov, Einstein'den daha önemlidir" ifadesini kullanmıştır. Bu da Heschel'in Hasidizm, Yahudi mistisizmi ve Hasidik liderlerden etkilendiğini göstermektedir. Onun bu tür düşünceleri, Hasidik anlayışa yeni bir yön ve



yeni bir tarz katmıştır (Marmur, Abraham Joshua Heschel and the Sources of Wonder, 2016, s. 110-111).

Heschel'in amacı, daha derin bir maneviyat ve daha yüksek bir bağlılığı ilham etmek suretiyle, Yahudiliğin ve genel anlamda "din" yorumunu Amerikan okuyucusuna sunmaktır. Ona göre, Amerikan Yahudiliğini iki şekilde eleştirmek mümkündür. Çünkü Yahudi toplumu çoğunluk olarak cansız ve kendini beğenmiş, kibirli bir toplumdur ve gerçek dinî arayış istek ve hevesinden tamamen habersizdir. Fakat burada Heschel için zor olan, Almanya'da olduğu gibi Amerika'da da, teolojik derinlikten ziyade günlük sembolik dini alışkanlıklara takılı kalmış bir Yahudi toplumuyla karşılaşmış olmasıdır. Bu konuda Heschel, kendilerini sembolik davranışlara kilitleyen Yahudi toplumunun dikkatlerini iç dünyalarındaki meselelere çekmeye çalıştı. Amerikan Yahudi toplumunda yer etmiş bu rahatsızlıkları iyileştirmek için Heschel, yenilikçi bir şekilde geniş bir dizi kaynağı kullandı. Bunlar: Tevrat, rabbanî literatür, ortaçağ felsefesi ve Kabala (Cooper, 1997, s. 5-6)²⁷ ve bunun yanı sıra Batı düşüncesi klasikleri idi. Heschel açıkça ifade etmese de, yazdığı Yidiş şiirleri ve ardından Amerika'da kaleme aldığı eserler dahil, erken dönem metinleri yorumlaması bir proje olarak, Hasidizm'in ahlakî ve manevî değerlerini Batı Dünyası'na taşıma amacını güdüyordu (Mayse, 2018).

Hasidik dindarlığının derûnî boyutta yaşanması gerektiğine inanan Heschel, Yahudi mistisizminin popüler ve bilimsel olarak yanlış anlaşılmasından derinden rahatsızlık duyuyordu. Öldüğü yıl yayımlanan makalesinde Heschel, Hasidizm'in toplumda yanlış anlaşılma portresini şu şekilde çiziyordu (Green & Mayse, A New Hasidism:Roots, 2019, s. 167-168): "Hasidizm ile ilgili söylenen çoğu şey, kesinlikle Hasidizm değildir. Hasidizm'i yüzeysel anlayan bir yazara göre Hasidizm, gay olmak ve biraz votka içmektir. Aslında Hasidizm onun anladığı şekilde değildir. Hasidîlerin zaman zaman sevdiklerinin şerefine "L'-chaim" (Besalel, 2001, s. 365)²⁸ diyerek içtikleri doğrudur. Hasidîler votka içtiklerinde onlarla hiç beraber olmamış yani sahneye hiç çıkmamış bir kişi, onun dünyasındaki halet-i ruhiyyeyi ve özü asla anlayamaz." (Mayse, 2018)

²⁷ Kabala, Yahudilikte mistik dinî akımdır. En meşhur kitabı 13. yüzyılda yazılmış olan Zohar'dır. Kabala, olayların ve eşyanın entelektüel akılla kavranamayacağını, eşyanın düşündüğümüzden daha fazla anlamlar taşıdığı, aslında bu dünyanın bir yansımadan ibaret olduğu ve herşeyin mistik bir anlamı olduğunu iddia etmektedir. Onlara göre, hayat çok zengindir ve herşey bir amaca göre yaratılmıştır, önemli olan bizim onlara nüfuz ederek onlardaki gizemi ortaya çıkarmaya çalışmamızdır. Bkz. David A. Cooper, **God is A Verb: Kabbalah and the Practice of Mystical Judaism**, Riverhead Books, New York 1997, s. 5-6.

²⁸ Lehayim şeklinde okunur ve Türkçedeki "şerefe" kelimesine karşılık gelmektedir. Özel günler ve törenlerde, şarap veya bir başka içki içildiğinde, kişilerin birbirlerine söylediği "hayata" anlamına gelen bir temennî sözcüğüdür. Bkz. Y. Besalel, **Yahudilik Ansiklopedisi**, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2001, s. 365.



Heschel Hasidizm'in, zorunlu bir neşe ve sevinç hali, şeklindeki basit yorumu reddetmiştir. Ona göre bu basit yorum, Hasidik teolojinin kompleks yapısına bariz bir haksızlıktır. Aynı zamanda Hasidik dinî hayatın; dünyadaki problemlerle olduğu gibi yüzleşmek vb. karakteristik yapısını da, görmezden gelmek anlamı taşır. Bazı mistik hareketler, mensuplarına dünyevî âlemden çekilmelerini talep eder, ancak Heschel Hasidizm'i içinde yaşanılan dünyaya katılım şeklinde okumakta ve bu fikri şöyle ifade etmektedir: "Hasidizm ile ilgili heyecan verici olan şey, fiziken bu dünyada yaşayan kişinin varlık âlemiyle kamufleksiz olduğu gibi karşı karşıya olmasıdır. Bu âlem aynı zamanda, trajediye ve acılara açıktır, ama diğer taraftan da insanda merhamet ve şefkat kaynaklarının açılmasına da vesile olmaktadır." Heschel'e göre, Hasidiliğin bu varoluşsal iyimserlik mesajı, kendini beğenmişlik ve izole bir dindarlığa yol açmaz, tam aksine empati ve geniş gönüllülüğe dayalı bir dinî hassasiyeti teşvik etmekte ve geliştirmektedir (Mayse, 2018).

Heschel'in, insanın varlık aleminden kendisini izole etmemesi ile ilgili bu görüşü aynı zamanda, Heschel Hasidik anlayışının insan deneyimine önem veren bir yaklaşımını da ortaya koymaktadır. Heschel'e göre insan, eylemlerini, sadakatle yerine getirmesini telkin eden içsel bir aşk ile yapmalıdır. Bu Hasidik "vecd hali", hayatî öğretiler ve tecrübe, insanlara kitaplarla aktarılamaz, ancak tanık olunarak ve yüz yüze yapılması gerekmektedir. Heschel'in aynı zamanda Hasidizm uzmanı olduğunu ve sözlü geleneğe ayrıcalıklı bir yer verdiğini de bilmemiz gerekmektedir. Aslında Hasidizm'in sözlü bir hareket olduğu, bu yüzden Hasidizm'de çoğu şeyin yazılı olarak korunamadığı görülmektedir. Hasidizm, nihayetinde yaşayan bir harekettir, kitapların hiçbirinde tam olarak yer almamakta ve kitapların alacağından çok daha fazlasını ifade etmektedir. Hasidik bir fikir söylenirken, o sözün anlamı, anlamının tonları, belli bir aksan, ruh, hatta konuşma tarzı ve konuşmanın özü Hasidî gelenekte hayatî önem taşımaktadır (Green & Mayse, A New Hasidism:Roots, 2019, s. 166). Bundan dolayı, Hasidik metinlere çalışan birisi, dinî öğretilerin öncelikle sözlü olarak aktarılması gerektiğini bilmeli ve aynı zamanda, yazılı kelimelerin içerisindeki var olan manevi tutkuyla irtibat içinde olması gerektiğinin şuurunda olmalıdır (Mayse, 2018).

Fakat Heschel'in, öğretilerin sözlü olarak aktarılması yani hocanın öğrenciyle ders yapması şeklinde cereyan eden bu Hasidik eğitim usulü, sadece bilimsel bir metod değil, aynı zamanda dinî tecrübenin sözlü ifadelerle dökülmüş şeklidir. Heschel, bu noktanın Hasidizm için temel mevzulardan biri olduğunu söyleyerek şöyle ifade etmiştir:

"Baal Shem tarafından bir doktrin olarak geliştirilen dua ve çalışma metodu, konuşulan kelimelerin gerçekliği ve anlamların keşfine dayanmaktadır. Bu noktada bazen bir kelime, kişiden daha önemli olabilmektedir. Ona göre, bir



kelimenin bir kişiden daha büyük olduğunu bilmeyen kişi, nasıl ibadet ve dua edileceği, nasıl Tevrat okuyacağını bile bilemez. (Green & Mayse, A New Hasidism:Roots, 2019, s. 170-171)“

Heschel, *Man's Quest for God* adlı eserinde Amerikan Yahudileri'ni, kelime ve sözleri basite aldıkları ve kelimelerin derin anlamlarını kavrayamadıkları için eleştirmiştir. Onun anlayışına göre kelimeler, bağımsız bir güce ve değere sahip olup, duygu zenginliği ve hisleri yansıtır. Ona göre, kelimelerin gücü kendisinde barındırdığı duygu ve derinlikle orantılı olduğu için, ibadette de şiirdeki gibi kelimelerin duygu dünyasını hissederiz. Manevî şevkle kelimelerdeki derinliği hissederek yapılan bir ibadet, kişinin dünyasını zenginleştiren önemli bir ruh halidir (Kaplan, Abraham Joshua Heschel: Mind, Heart, Soul, 2019, s. 199). Heschel'e göre insana Tanrı'nın hediyesi olarak verilen dil ve dille ifade edilen söz, Tanrı ile karşılaşmak için bir kapı (geçit) vazifesi görmektedir. Bu yüzden ibadet eden kişi sözcüklerini iyi seçmeli ve geçitten geçerek Tanrı'ya ulaşmaya çalışmalıdır.

Heschel, Hasidizm'den büyük ölçüde etkilenmesine rağmen, paradoksal olarak Hasidizm'e nispeten az referansta bulunmuş, bunun yerine, yazılarında İbn Ezra (ö. 1164) (Karesh & Hurvitz, 2006, s. 225-226),²⁹ İbn Gabirol (ö. 1058) (Wigoder, The Encyclopedia of Judaism, 1989, s. 360),³⁰ Maimonides ve diğerleri gibi Hasidik olmayan kaynaklara başvurmuştur. Bununla birlikte, merkezî fikirlerini Hasidizm'den alsa da, onlara birtakım modern yorumlar getirerek farklı bir bakış açısıyla sunmuştur. Heschel, rasyonaliteyi öne çıkaran sofistike Batı Avrupa ve aydınlanmasına körü körüne bağlı biri değildi, hayatı boyu hem Batı'yı hem de Yahudiliği çalışmaya devam etmiş istisnâî bir ilim adamıydı. O ibadeti, huzurunda dikildiğimiz Tanrı'nın farkına varılması ve yeryüzünde iyiliğin hâkim kılınması için gereken bir fiil olarak görmüştür. Peygamberlerin dua ve ibadetleri, bu dünyada iyi ve etik bir yaşam ve ebedî hayat için umut ifade etmektedir. Oysa daha yüksek bir düzeyde baktığımızda ibadet, dünyayı Tanrı'nın bakış açısıyla görmek, hatta Tanrı ile dünyaya bakmaktır (Horwitz, 1999, s. 295). Heschel, "Niçin ibadet ederiz?" sorusuna, "İbadet ederiz çünkü insanız" ve "İbadet etmek için ibadet ederiz" diye cevap

²⁹ Abraham Ibn Ezra (1089-1164), İspanya Yahudilerindendir. Tanah'a yazmış olmuş tefsirler, tüm Yahudi âleminde dokuzyüz yıldır okutulmaktadır. İbn Ezra bu çalışmasında, metnin sade anlamına odaklanmış ve aynı zamanda kelime ve grametik detaylara da inmiştir. Bkz. S. E. Karesh, M. M. Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, ed. J. Gordon Melton, New York: Facts On File, Inc., 2006, s. 225-226.

³⁰ Tam adı Solomon ben Yehuda Ibn Gabirol'dur, İspanya Yahudilerinden şair ve yeni Piloncu filozoftur. İbn Gabirol, birçok şiir kaleme almıştır. En önemli şiiri, Sefardî dualarına da giren, *Keter Malkhut* (Asil Taç) adlı şiiridir. Felsefi eserlerini Arapça yazmıştır. Bunlardan bazıları, *Mukhtâr al-jawâhir*, *Kitâb işlâh al-akhlâq*'tır. Bkz. Geoffrey Wigoder, *The Encyclopedia of Judaism*, New York: Macmillan Publishing Company, 1989, s. 360.



vermiştir. Burada Heschel'in ibadete bakış açısı, ibadeti şuurlu bir davranış şeklinde yaparak, bu fiili kendisini ve Tanrı'yı keşfetme süreci olarak görmesidir (Magid, 1998, s. 120).

Heschel, Hasidizm'in, dünyevî alandan ve fiziksel faaliyetlerden çekilerek sadece manevî hayata odaklanmayı hedefleyen bir dinî yaşantı tarzını reddetmiştir. İnsanların kendilerini fiziksel dünyadan soyutlamaları, gerçeklerle yüzleşmeleri ve İsrail toplumunun (sevinç ve üzüntülerini paylaşma noktasında) bir parçası olmalarına engel teşkil etmektedir (Heschel A. J., *Moral Grandeur And Spritual Audacity*, 1996, s. 105). Diğer taraftan, insana ait bütün eylemler sonsuz ve kozmik bir öneme sahiptir, çünkü dünyadaki her eylemin ötesinde daima bir yansıma ve yankı vardır. İnsanların hareketleri Tanrı'yı bile etkileyebilir, eylemlerimiz, insanlık için ilahî çağrının ve mücadelenin bir yanıtıdır (Mayse, 2018).

Burada Heschel'in *Halaka* anlayışına da değinmek gerekmektedir çünkü *Halaka* insana ait eylemleri düzenlemektedir. Heschel bir taraftan *Halaka*'nın dinî hayattaki önemini vurgularken diğer taraftan da, "İnsana belli bir şekilde davranması emredilebilir, fakat belli bir şekilde hissetmesi emredilemez; insanın hareketleri düzenlenebilir, fakat düşünceleri ya da duyguları değil" diyerek *Halaka*'yı ikinci dereceye itmiş gibi görünse de, *Halaka*'nın ötesinde bir şey talep ettiği oldukça açıktır. Ona göre, *Halaka*'ya göre yaşayan bir Yahudi, dinî emirler anlamında kendisinden istenebilecek her şeyi yapmıştır. Kim ki *Mitzvah*'ya uygun davranırsa, mistik bir deneyimi olmasa ve hatta ilahi varlığa özlem acısı ve engelleri aşmanın heyecanını bilemese bile, yine de bu kişinin Tanrı'ya yaklaşması mümkündür. Ancak Heschel, *Halaka*'ya uymanın Tanrı'nın (takva ve aşka dayalı) merkezî rolünü gölgede bırakmaması gerektiğini ifade etmektedir. Her ne kadar dinî emir ve yükümlülükler dinin önemli bir unsuru olsa da, bunlar Tanrı'ya olan aşk, sadakat ve takvanın üzerine çıkmamalıdır. Çünkü Heschel'e göre *Halaka*, nihaî varoluş meselesi ile ilgilenmez. Ona göre dinî emirler, içimizde Tanrı'yı sevme ve O'ndan korkma motivasyonunu yaratmadığı gibi bize kötülüğün üstesinden gelme veya nefsimizin ayartmalarına direnme gücü de vermez. Bu emirler bize sadece manevî silahları sağlar ve yolu gösterir; fakat içsel mücadele insanın ruhuna (iç dünyasına) bırakılmıştır (Fox, 1960, s. 11-12).

Aslında Heschel, *Halaka*'yı hiçbir zaman hafife almamakta ve bu konuda farklı bir bakış açısı getirmektedir. Heschel, *Halaka* ve dinî emirlerin basit birtakım rutin hükümler şeklinde görülmemesi, bunların kendini aşma ve manevî hayat için anahtar araçlar olduğunun bilinmesi gerektiğini savunmuştur. Çünkü Amerika'ya ilk geldiği ve HUC'ta görev yaptığı dönemde Heschel, Reformist Yahudileri *Halaka*'ya karşı duyarsız tutumları ve dinî pratikleri terk ettikleri için sert bir şekilde eleştirmiş sonra da, HUC'dan ayrılarak JTS'te hocalık yapmaya başlamıştı. Bu da bize, onun *Halaka*'ya verdiği önemi göstermektedir.



Heschel, birçok Yahudi'ye göre dinî emir ve düzenlemelerin Yahudi hayatının önemli bir parçasını oluşturduğunu, fakat Beş'tin, Yahudi dinî hayatının vecd (aşk) için bir vesile olduğunu öğrettiğini ifade etmiştir. Ona göre, burada dinî emirlerin yaşanması temeldir, fakat dinî yaşantı aracılığı ile vecd hali, amaç konumundadır. Yahudi tarafından yerine getirilen her emir, ebedî dünyaya ait ruh halinin (ibadet edilerek yapılan) fiziksel işlerde yansımasıdır. Eğer eylemlerimizde adanmışlık yoksa ibadetlerimiz çürük hale gelebilir. Ancak, Hasidizm'in çağrısı, içselliği ritüellerle kaynaştırmak ve kutsal amellere bağlılıktan ödün vermeden ruhu terbiye etmektir (Mayse, 2018).

Heschel, tıpkı "modern dünyada din" fikriyle ilgilendiği gibi, en geniş anlamıyla, "İnsan kimdir? (Who is Man) (Heschel A. J., 1965)"³¹ sorusuna da cevap aramıştır. Heschel'in bu geniş ilgisi, Tevrat ve rabinik eserlerin yanı sıra, Hasidik kaynakları yorumlamasından doğan neo-Hasidik bir yönüdür. On sekizinci yüzyıl Hasidizmi'nin yenilenmesi tam manasıyla Yahudi bağlamı içerisinde gerçekleşti, fakat Heschel, Hasidizm'in kaynaklarını, "kişilik, ahlakî sorumluluk ve iç dünyanın gizli sarayları" şeklindeki, insanlığın en derin anlamlı soruları ışığında yorumlaya çalıştı. Heschel'e göre Baal Shem Tov, Yahudilikte "insan olmanın anlamı"nı yeniden yorumladı ve bu mirasın varisi olan Heschel de, bu insan fikrine dayalı olarak yeni bir Yahudi toplumu oluşturmayı ümit ediyordu. Onun bu hassasiyeti, sivil haklar konusundaki tanınmış aktivizmi, Vietnam'daki savaşa karşı protestoları ve Sovyet Yahudileri için mücadeleye olan bağlılığı ile doğrudan alakalıdır. Heschel'in bu tavrı, onun "insan fiillerine ihtiyaç duyan Yahudiliğin Tanrısı"nı (Heschel S. , 1998, s. 137-138) nasıl okuduğu ve özellikle Hasidî gelenekle ile ilişkili idi (Mayse, 2018).

Hasidizm, Heschel için bir tür dinî reform şekliydi. Heschel Baal Shem Tov'u, Doğu Avrupa rabinik kültürünün kendini beğenmişliğine ve orada yaşanan (pogrom) zulümlere karşı dinî bir isyancı olarak görmüştü. O dönemin Doğu Avrupası'nda yaşanan tarihsel olaylarına bakıldığında, Heschel'n bu iddiasında hakikat payı olduğu görülmektedir (Magid, 1998, s. 114). Hatta yaşanan olumsuz olaylar sadece Baal Shem Tov'un dönemi ile de sınırlı değildi. Yirminci yüzyılın başlarında Hasidizm, yeni bir manzara ile karşı karşıya kalmış, Birinci Dünya Savaşı ve Bolşevik Devrimi Yahudi toplumunu parçalayarak, hareketin sosyal altyapısını kökten istikrarsızlaştırmıştı. Yine, hızlı sekülerleşme ve Polonya Yahudilerinin iki dünya savaşı arasında kültürel erozyona uğramaları, Hasidizm'i olumsuz etkilemişti. Soykırım arifesinde, Hasidizm böylece birçok problemle kuşatılmıştı. Daha sonra Naziler, çok sayıda Hasidik lider ve takipçisini öldürmüş ve İkinci Dünya Savaşı bittiğinde Hasidizm'in artık tamamen

³¹ Bu isimle Heschel'in felsefi bir kitabı mevcuttur. Heschel bu eserde, insan olma mantığını sorgulayarak, şu sorulara cevap arar: İnsan olmanın anlamı nedir? Bir insanın, insan olma iddiasını haklı çıkarmak için nedenler nelerdir? Bkz. Abraham J. Heschel, **Who is Man?**, Stanford University Press, Stanford, California 1965.



bittiği düşünülüyordu. Daha önceki Hasidizm neredeyse tamamen Doğu Avrupa fenomeni olsa da, savaş sonrası Hasidizm, başta Kuzey Amerika ve İsrail olmak üzere nispeten küçük yerleşimler şeklinde ve yeni ve kökten değişen koşullarda, kendisine has reformist ruhla yeniden köklendirmek zorunda kaldı (Biale, 2018, s. 9-10).

Heschel, çoğu zaman Hasidizm'i kendisine ait modern bir manevra ve anlayışla ele almış olsa da, Hasidizm'i net olarak takip ettiği alanlar da vardır ve bunların en önemlilerinden birisi, ibadetin önemine dairdir. Heschel, Baal Şem Tov'un Yahudi dünyasında bir devrim yarattığına inanıyordu. Beşt'in ibadet dünyasına yaptığı katkıyı heyecanla anlatırken şunları söylüyordu: "Birçok Yahudi Tanrı hakkında konuşmuştur, ama Tanrı'yı halka getiren Beşt idi. O, Yahudi hayatına yeni bir ışık getirdi. Bu geçici sefil dünyada hiç kimse boş tekne gibi değersiz değildir ve içinde ilahî ışığı olmayan hiç kimse yoktur." Baal Şem Tov, ibadetin canlılığı ve anlamını yitirdiği bir dünyaya, ibadetin anlayışının dirilişini getirmiştir. Heschel'e göre Baal Shem Tov, Yahudi tarihinde günümüze kadar duaların en büyük efendisi olarak kalacaktır ve onun şu sözleri Heschel üzerinde büyük etki bırakmıştır: "Tora çalıştığınızda Tanrı sizinle konuşur, ibadet ettiğinizde ise siz Tanrı ile konuşursunuz." Ona göre, Tanrı'nın kişiyle konuşması daha önemli olduğundan, doğal olarak, Tora çalışmak ibadet etmekten daha önemli kabul edilmelidir ve insanın Tanrı'nın huzurunda söylediği sözler, son derece önemli ve hayatiyet arz etmektedir (Horwitz, 1999).

Sonuç

Sonuç olarak Heschel, Hasidizm'e neo-Hasidizm diyebileceğimiz birtakım yeni anlayışlar ve bakış açıları getirmiştir. Diğer bir ifadeyle Heschel, Hasidizm'in aforoz edildiği bir dünyada, yazıları ve fikirleriyle Hasidî olmanın ne anlama geldiğini yeniden tarif etmiştir (Magid, 1998, s. 121). Heschel, Hasidî gelenekten gelen biri olarak Hasidizm'den beş ana noktada etkilendiği ve bu noktaları hayata geçirdiği görülmektedir:

1. Dinî şuurlanma için heves ve merak önemli çok önemlidir.
2. İnsandaki inanç, kuru bir maneviyat duygusundan ibaret değildir, tam aksine canlı bir şururdur.
3. Kadim bir millet olarak Yahudiler, geçmişleriyle bağlarını sürdürmelidirler.
4. Dini toplumları bir arada tutabilmek için karizmatik liderin rolü çok önemlidir.
5. Yaşadığımız dünyada insan fiilleri mutlaka hayata geçirilmeli ve bu fiiller toplumda fark yaratan fiiller olmalıdır (Marmur, Abraham Joshua Heschel and the Sources of Wonder, 2016, s. 120).



Heschel, klasik Hasidizm'den etkilenmekle birlikte, klasik Hasidizm'den farklı olarak neo-Hasidizm anlayışı çerçevesinde aşağıdaki bazı noktaları öne çıkarmıştır:

1. Çalışma (ders)'dan daha ziyade takvaya dayalı dindarlığa önem verilmelidir.
2. Kitap'tan daha çok hayata odaklanılmalı ve hayatın içinde olunmalıdır.
3. Tanrı'ya yakın olmak insan olmanın gereğidir.
4. İnsanlık (tüm insanlar) temelde iyidir ve nerede olursanız olun Tanrı kişiyle beraber yaşamaktadır (Britton, 2013, s. 111).

Heschel'e göre Hasidizm, dindarlığın kolay bir şekilde, samimiyet olmadan, klişe ve âdet icabı yapılan hareketlerle boşa çıkarılabileceğini öğretmektedir. Dindarlık, ne mutlak manada dinî emirlere bağlı olarak ne de saf akıl ile elde edilebilir. Dinî ilham ve arzu ancak; iyi niyet, samimiyet, yoğunlaşma ve açık yürekle oluşan uygulamalardan elde edilebilir. Ona göre Hasidik ustalar, ibadetin aşk ve şevkle neşe içerisinde yapılması gerektiğini, aksi takdirde, içi boş ve ruhsuz rutin faaliyetlerden öte gidemeyeceğini öğretmişlerdir (Mayse, 2018).

Heschel, içi boş ve ruhsuz bir dindarlığı "religious behaviorism" tabiriyle açıklamıştır. Bunun sebebinin de, dinî metinleri literal olarak okuma ve dinî pratiklere katı bir şekilde bağlanma olduğunu ifade etmiştir. Ona göre böyle bir dindarlık insanı, şekilsel bir dindarlığa götürür ve Tanrı katında hiçbir değeri yoktur (Shook & Hull, 2005, s. 1102). Heschel, bir dinî faaliyetin, ruhun da iştirak edebileceği bir faaliyet olması gerektiğini söylemiş ve bunun için *kavanah* tabirini kullanmıştır (Marmur, Abraham Joshua Heschel and the Sources of Wonder, 2016). Ona göre, ahlakî öğretiler (*Agada*) olmadan *Halaka* boştur, ancak *Halaka* ve *Agada* kalpte bir melodi şeklinde birleşmelidir, bu da *kavanah*'dır. Bu bir araya gelme, Tanrı'ya katılmak ile aynıdır (Bell & Battin, 1995, s. 9).

Özet olarak Heschel, Hasidizm'e getirdiği modern yorumlarla kendisine has bir çizgi takip etmiş ve bu çizgi çoğu Yahudi bilim adamı tarafından neo-Hasidizm olarak adlandırılmıştır. Ancak Heschel, sembolik dindarlığa karşı olduğundan, hiçbir zaman Lubaviç ve Satmar Hasidî gruplarında olduğu gibi sembolizme boğulmuş bir dindarlık taraftarı olmamıştır. Hitabet gücü yüksek ve dili iyi kullanan Heschel'in İngilizce yazmış olduğu çoğu eserin, zamanının Yahudilerinin çoğunun ilgisini çekmediği görülmektedir. Çünkü o dönemdeki Yahudilerin büyük çoğunluğu ya Yahudi mistisizminin (Lubaviç, Satmar vb.) daha popüler biçimlerini ya da daha çok Ortodoks Yahudiliği tercih ediyorlardı. Heschel, Yahudi mistisizmine ait potansiyel hazinelerin keşfinin, bir Yahudi dirilişinden geçtiğini düşünüyordu. Fakat Heschel, bu dirilişin anahtarlarına sahip olduğunu iddia etse de,



Hasidizm'in rönesansını gerçekleştirmek için, İsrail ya da Amerika'daki aydın ve teologların ötesinde, arkasında geniş bir kitle bulamamıştı (Idel, 2009, s. 99-100). Günümüzde ise, Heschel'in verdiği mesajların daha iyi anlaşıldığı görülmektedir. Nitekim Heschel'in kitaplarının Amerikan halkı tarafından en çok okunan kitaplar arasında olması, bunu göstermektedir.

Kaynaklar

- A Biography of Zalman Schachter-Shalomi.* (2020, 04 23). 04 23, 2020 tarihinde <https://www.colorado.edu/post-holocaustamericanjudaismcollections/home/biography-zalman-schachter-shalomi> erişim: 23.04.2020 adresinden alındı.
- Arthur Green Biography.* (2020, 04 23). 04 23, 2020 tarihinde <https://peoplepill.com/people/arthur-green-6/> erişim: 23.04.2020 adresinden alındı.
- Bell, R. H., & Battin, B. (Dü). (1995). *Seeds of the Spirit: Wisdom of the Twentieth Century.* Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press,.
- Besalel, Y. (2001). *Yahudilik Ansiklopedisi.* İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.
- Biale, D. (2018). *INTRODUCTION: Hasidism as a Modern Movement", Hasidism: A New History.* New Jersey: Princeton University Press.
- Bridger, D. (1962). *The New Jewish Encyclopedia.* New York: Behrman House.
- Britton, J. H. (2013). *Abraham Heschel and the Phenomenon of Piety.* New York : Bloomsbury.
- Cohn-Sherbok, D. (2005). *Dictionary of Jewish Biography.* New York: Oxford University Press.
- Cooper, D. A. (1997). *God is A Verb: Kabbalah and the Practice of Mystical Judaism.* New York: Riverhead Books.
- Dresner, S. H. (2020, 04 23). *Samuel Hayim Dresner.* <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/dresner-samuel-hayim> Erişim: 23.04.2020 adresinden alındı.



- Falk, G. (2020, 04 20). <http://jbuff.com/c121301.htm>. 04 2020, 24 tarihinde <http://jbuff.com/c121301.htm>: <http://jbuff.com/c121301.htm> adresinden alındı.
- Fox, M. (1960). HESCHEL, INTUITION, AND THE HALAKHAH. *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought*, 3(1), 5-15.
- Goldberg, H. E. (1997). Becoming History: Perspectives on the Seminary Faculty at Mid-Century. (J. Wertheimer, Dü.) *Tradition Renewed: A History of the Jewish Theological Seminary of America*, 1.
- Green, A. (2009). Abraham Joshua Heschel: Recasting Hasidism for Moderns. *Modern Judaism - A Journal of Jewish Ideas and Experience*, 29(1).
- Green, A., & Mayse, A. E. (2019). *A New Hasidism: Roots*. Philadelphia: Jewish Publication Society.
- Heschel, A. J. (1950). *The Earth is the Lord's: The Inner World of the Jew in Eastern Europe*. New York: Henry Schuman, Inc.
- Heschel, A. J. (1951). *The Sabbath*. New York : Farrar, Straus and Giroux.
- Heschel, A. J. (1954). *Man's Quest for God: Studies in Prayer and Symbolism*. New York: Charles Scribners Sons.
- Heschel, A. J. (1955). *God in Search of Man*. New York: Farrar, Straus and Giroux Inc.
- Heschel, A. J. (1965). *Who is Man?* California: Standford University Press.
- Heschel, A. J. (1985). *The Circle of the Baal Shem Tov: Studies in Hasidism*. (S. H. Dresner, Dü.) Chicago: University of Chicago Press.
- Heschel, A. J. (1996). *Moral Grandeur And Spritual Audacity*. (S. Heschel, Dü.) New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Heschel, S. (1998). Theological Affinities in the Writings of Abraham Joshua Heschel and Martin Luther King, Jr. *Conservative Judaism*, 50, 126-143.
- Horwitz, R. (1999). Abraham Joshua Heschel on Prayer and His Hasidic Sources. *Modern Judaism*, 19(3), 293-310.
- Idel, M. (2009). Abraham J. Heschel on Mysticism and Hasidism. *Modern Judaism; Abraham Joshua Heschel, a Centenary Conference*, 29, s. 80-105.
- Jack Wertheimer, “. a. (1997). JTS and the Conservative Movement. *The Jewish Theological Seminary of America*, 405-442.
- Kaplan, E. K. (2007). Review of Man Is Not Alone: A Philosophy of Religion. *Shofar: An Interdisciplinary Journal of Jewish Studies*, 26(1).



- Kaplan, E. K. (2019). *Abraham Joshua Heschel: Mind, Heart, Soul*. Philadelphia : University of Nebraska Press.
- Karesh, S., & Hurvitz, M. (2006). *Encyclopedia of Judaism*. (J. G. Melton, Dü.) New York: Facts On File, Inc.
- Magid, S. (1998). Abraham Joshua Heschel and Thomas Merton: Heretics of Modernity. *Conservative Judaism*, 50(2-3), 112-125.
- Margolis, P. (2007). Havurah. (M. Berenbaum, & F. Skolnik, Ed.) *ENCYCLOPAEDIA JUDAICA (EJ)*. Second Edition, VIII. (Ed.) Michael Berenbaum, Fred Skolnik. Detroit: Macmillan Reference USA. 471-472.
- Marmur, M. (2007). In Search of Heschel. *Shofar Special Issue: A Jewish Life: Abraham Joshua Heschel: A Centenary Tribute*, 26(1).). 9-40.
- Marmur, M. (2016). *Abraham Joshua Heschel and the Sources of Wonder*. Toronto: University of Toronto Press.
- Mayse, A. E. (2018, 12 31). "The Development of Neo-Hasidism: Echoes and Repercussions" In *The Contemporary Uses of Hasidism: Collected Papers of the Orthodox Forum*. (S. Zuckier, Dü.) 04 19, 2020 tarihinde thelehrhaus.com: <https://thelehrhaus.com/scholarship/the-development-of-neo-hasidism-echoes-and-repercussions-part-ii-abraham-joshua-heschel-and-zelda-schneurson-mishkovsky/> adresinden alındı.
- Meir, E., & Rothschild, F. (2007). "HESCHEL, ABRAHAM JOSHUA", *ENCYCLOPAEDIA JUDAICA* (Cilt 9). (F. Skolnik, & M. Berenbaum, Dü) Detroit: Macmillan Reference USA.70-72.
- Mindel, N. (2020, 04 25). *Don Isaac Abravanel - "The Abarbanel"*. <https://www.chabad.org/>: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/111855/jewish/Don-Isaac-Abravanel-The-Abarbanel.htm adresinden alındı.
- Orthodox Judaism: Hasidim And Mitnagdim*. (2020, 04 23). 04 23, 2020 tarihinde www.jewishvirtuallibrary.org: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/hasidim-and-mitnagdim> adresinden alındı.
- Pamela S. , N., & Marc Lee , R. (1988). *Conservative Judaism in America*. New York: Greenwood Press.
- Reder, V. (2007). Review of Man's Quest for God: Studies in Prayer and Symbolism by Abraham Joshua Heschel. *Shofar, Special Issue: A Jewish Life: Abraham Joshua Heschel: A Centenary Tribute*, 26(1), 193-195.



- Sherbok, D. C. (2005). *Dictionary of Jewish Biography*. New York: Oxford University Press.
- Shook, J., & Hull, R. (2005). *The Dictionary of Modern American Philosophers*. Bristol: Thoemmes Continuum.
- The Jewish Publication Society. (2020, 04 11). *A New Hasidism:Roots*. 04 11, 2020 tarihinde <https://jps.org/books/a-new-hasidism-roots/> adresinden alındı
- Who was Rabbi Shlomo Carlebach?* (2020, 04 23). 04 03, 2020 tarihinde [happyminyan.org: https://happyminyan.org/rabbi-shlomo-carlebach/](https://happyminyan.org/rabbi-shlomo-carlebach/) adresinden alındı.
- Wigoder, G. (1989). *The Encyclopedia of Judaism*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Wigoder, G. (1992). *The New Standard Jewish Encyclopedia*. New York: Facts On File. Inc.
- YIVO. (2020). 04 23, 2020 tarihinde <https://www.yivo.org/>. adresinden alındı.
- Zavada, J. (2019, 06 25). *What Is Universalism?* 04 23, 2020 tarihinde [www.learnreligions.com: https://www.learnreligions.com/what-is-universalism-700701](https://www.learnreligions.com/what-is-universalism-700701) adresinden alındı.

